

**Το «Τενεκεδένιο Σχολείο» της Θεσσαλονίκης
Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα τοπικής ιστορίας για το νηπιαγωγείο**

Κυριακή Φαρδή
PhD ΠΤΔΕ-ΑΠΘ, Med ΤΕΠΑΕ-ΑΠΘ
Εκπαιδευτικός ΠΕ 6θ (Νηπιαγωγός)
kyrfardi@gmail.com

Περίληψη

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα το «Τενεκεδένιο Σχολείο της Θεσσαλονίκης» εφαρμόστηκε σε ένα δημόσιο νηπιαγωγείο της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Βασικός στόχος, αυτού του προγράμματος ήταν να αντιληφθούν τα παιδιά του νηπιαγωγείου μέσα από την τοπική ιστορία της πόλης τους την ανάγκη για στήριξη παιδιών που αντιμετωπίζουν το προσφυγικό τραύμα, έρχονται από άλλα μέρη του κόσμου και φοιτούν μαζί τους στο ίδιο νηπιαγωγείο. Η προστιθέμενη αξία του προγράμματος στην παιδαγωγική διαδικασία του νηπιαγωγείου αφορά την προσέγγιση ενός υπαρκτού, επίκαιρου και τραυματικού θέματος όπως είναι το προσφυγικό μέσα από την τοπική ιστορία, με την αξιοποίηση σύγχρονων εργαλείων (νέες τεχνολογίες), συγκεκριμένων μεθοδολογικών προσεγγίσεων (ιστοριογραμμή, επισκέψεις σε μουσείο και στο «Τενεκεδένιο Σχολείο») και ευχάριστων οργανωμένων δραστηριοτήτων (αφηγήσεις μικροϊστοριών παιδικής λογοτεχνίας, εικαστικές δραστηριότητες, δημιουργία αυτοσχέδιων ποιημάτων και τραγουδιών, δημιουργία ηρώων από τενεκεδάκια, δημιουργία αφηγήσεων κ.ά.). Η πορεία δραστηριοτήτων αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι στόχοι, οι σκοποί, η μεθοδολογία του και τα συμπεράσματα από την εφαρμογή του θα παρουσιαστούν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: Τοπική ιστορία, Προσφυγικό Τραύμα, Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση.

Θεωρητικό πλαίσιο

Το 1923 ιδρύθηκε στην αυλή του Ορφανοτροφείου ο «Μέγας Αλέξανδρος» (Τζιούτζια, 2002), στην περιοχή της Τούμπας Θεσσαλονίκης, το κατασκευασμένο από τενεκέδες, πρώτο σχολείο των προσφύγων. Το σχολείο αποκτά τον χαρακτηριστικό του επιθετικό προσδιορισμό «τενεκεδένιο» από τον ιδιότυπο τρόπο κατασκευής του, καθώς τα οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν πεταμένοι από τους συμμάχους τενεκέδες, από την εποχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου οι οποίοι μεταποιήθηκαν από τους «τενεκετζήδες» πρόσφυγες του 1922 που μετοίκησαν στην περιοχή της Τούμπας. Έχει, από τότε μέχρι σήμερα, ιδιαίτερη σημασία για την τοπική ιστορία της περιοχής ως τοπωνύμιο και τόπος μνήμης.

Το όνομα το «Τενεκεδένιο Σχολείο» δίνεται από τότε σε όλα τα σχολεία που ιδρύθηκαν στην ίδια γεωγραφική περιοχή, (το 1936 μεταφέρθηκε σε κοντινό χώρο, έξω από την αυλή του ορφανοτροφείου, εκεί που βρίσκεται, σήμερα το 56^ο Νηπιαγωγείο Θεσσαλονίκης, ένα από τα λίγα πολυθέσια νηπιαγωγεία της χώρας). Το «Τενεκεδένιο Σχολείο» της Θεσσαλονίκης είναι ένα καλό παράδειγμα αντιμετώπισης του ιστορικού προσφυγικού τραύματος με θετικό τρόπο, μέσα από την ίδια τη ζωή της πόλης και των κατοίκων της. Ένας τόπος μνήμης συνδεδεμένος με την τοπική ιστορία, αλλά και ένα παράδειγμα δημόσιας ιστορίας (Hayden, 1997; Hurley, 2010; Cauvin, 2016) την οποία εγγράφουν οι ίδιοι οι κάτοικοι της πόλης τοποθετώντας σημάνσεις (πινακίδες) με το όνομα «Τενεκεδένιο Σχολείο» στα κτίρια που στέγασαν τα επόμενα δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία, «βαφτίζοντας» την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή με το ιστορικό αυτό όνομα, καταθέτοντας τις προσωπικές τους μαρτυρίες κάθε φορά που πηγαίνουν στο σχολείο αυτό για να εγγράψουν παιδιά της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς τους, στους/στις διευθυντές/τριες, προϊσταμένους/ες της σχολικής μονάδας και τους/τις εκπαιδευτικούς.

Προνομιακό πεδίο συνάντησης της ιστορίας με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων είναι η τοπική ιστορία η οποία εστιάζει στη σχέση χώρου και χρόνου. Μελετά τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε να τις τοποθετεί κάτω από ένα φανταστικό «μικροσκόπιο» (με πολλά φίλτρα δανειζόμενα από σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις) και παράλληλα ή ανεξάρτητα ή αλληλεπιδραστικά με τη μελέτη ενός κάπως πιο διευρυμένου γεωγραφικά πεδίου της εθνικής, γενικής και παγκόσμιας ιστορίας το οποίο ενδιέφερε εδώ και χρόνια την ιστοριογραφία και διαμόρφωσε παραδοσιακές ιστορικές προσεγγίσεις (Groot, 2016; Παληκίδης, 2010; Ρεπούση, 2000). Στοιχεία της τοπικής ιστορίας που έχουν αναφορές σε τραυματικά γεγονότα, όπως όλα όσα συσχετίζονται με το προσφυγικό ζήτημα, ειδικά όταν εξετάζονται παράλληλα με τις έννοιες της αλλαγής και της συνέχειας στο χρόνο και αποδεικνύουν ότι οι άνθρωποι διαχρονικά αναζητούν τρόπους να ξεπεράσουν τις τραυματικές τους εμπειρίες, να επαναπροσδιορίσουν την τραυματική μνήμη σε αναστοχαστική και κριτική (Eyerman, 2013; Κόκκινος, & Λεμονίδου, & Αγτζίδης, 2010; LaCapra, 1999; Radstone, 2007) και να μεταμορφώσουν τη ζωή τους σε ένα πλαίσιο ευημερίας, γαλήνης και ειρηνικής συνύπαρξης με τους άλλους, αποτελούν παραδείγματα για σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις ζητημάτων που μπορεί να χαρακτηριστούν ως «δύσκολα», όπως το προσφυγικό τραύμα στη βαθμίδα του νηπιαγωγείου και σε όλες τις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικές προσεγγίσεις τοπικής ιστορίας στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης αναφέρονται στο αναλυτικό πρόγραμμα για το ελληνικό νηπιαγωγείο (ΦΕΚ 304/τ. β/13-03-03). Επίσης, τα Προγράμματα Σπουδών (Μπιρμπίλη et al., 2014) για το Νηπιαγωγείο αναφέρουν το σημαντικό ρόλο των επισκέψεων σε χώρους με ιστορική σημασία, μνημεία, μουσεία κ.ά. στην ανάπτυξη αναπαραστάσεων για τον παρελθόν και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε άλλες εποχές. Έτσι, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων τοπικής ιστορίας είναι μια συνηθισμένη πρακτική στο νηπιαγωγείο.

Το νέο προσφυγικό δράμα που βιώνουν οι πληθυσμοί της Μέσης Ανατολής εξαιτίας του πολέμου στη Συρία, έφερε στη χώρα μας παιδιά προσφύγων που φοιτούν στα ελληνικά νηπιαγωγεία. Ειδικά, στην περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης φοιτούν τα τελευταία δύο χρόνια παιδιά προσφύγων με συριακή, κουρδική, αραβική καταγωγή κ.ά. Σε ένα από αυτά τα νηπιαγωγεία (σε νηπιαγωγείο των Αμπελοκήπων) εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2018-2019 ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα τοπικής ιστορίας με θέμα το «Τενεκεδένιο Σχολείο». Έτσι, διαφορετικές εποχές (αρχές του προηγούμενου αιώνα και σήμερα), διαφορετικές περιοχές της Θεσσαλονίκης (Αμπελόκηποι και Τούμπα), διαφορετικοί λαοί (έλληνες και άραβες, κούρδοι) που συναντήθηκαν σε μία πόλη, ένα κοινό ιστορικό ζήτημα με τη σφραγίδα του τραύματος, όπως είναι το προσφυγικό, δημιούργησαν τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους αναπτύχθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια με κύριο σκοπό την αντιμετώπιση του ιστορικού τραύματος με θετικό τρόπο, όπως επίσης και τη γνωριμία με την τοπική ιστορία και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία της.

Στόχοι του προγράμματος

Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος ήταν: α) η γνωριμία των παιδιών με στοιχεία τοπικής ιστορίας της πόλης της Θεσσαλονίκης, β) η γνωριμία με το προσφυγικό ζήτημα, γ) η δημιουργία ενσυναίσθησης για παιδιά προσφυγικών πληθυσμών με στόχο την αποδοχή και τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης παιδιών προσφύγων στο ελληνικό νηπιαγωγείο, δ) η ανάπτυξη συνεργατικών συμπεριφορών, ε) η γνωριμία με ένα άλλο νηπιαγωγείο της πόλης που έχει ιδιαίτερη ιστορία («Τενεκεδένιο σχολείο») και η επίσκεψη των παιδιών σ' αυτό, στ) η γνωριμία των παιδιών με την έννοια του ιστορικού χρόνου και η τοποθέτηση ιστορικών γεγονότων στο συγκεκριμένο χρονικό τους πλαίσιο, ζ) η δημιουργία και η έκφραση, η) η ανάπτυξη και καλλιέργεια γραμματισμών (γλωσσικού, οπτικού, ιστορικού, τεχνολογικού).

Επιμέρους στόχοι του προγράμματος ήταν: α) η γνωριμία των παιδιών με τη θετική χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του διαδικτύου ως εργαλείου αναζήτησης πληροφοριών (βίντεο με ιστορικό υλικό για το Τενεκεδένιο σχολείο και τη ζωή των προσφύγων στην Τούμπα, φωτογραφίες, πληροφορίες από το διαδίκτυο), β) η δημιουργία και η αποκωδικοποίηση χρονικών γραμμών με σκοπό την τοποθέτηση των γεγονότων στο χρόνο, γ) η γνωριμία των παιδιών με ιστοριογραφικό υλικό (φωτογραφίες- ντοκουμέντα από την καθημερινή ζωή των προσφύγων στο συνοικισμό της Τούμπας και στο «Τενεκεδένιο Σχολείο», δ) η γνωριμία των παιδιών του σημερινού νηπιαγωγείου με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων και των παιδιών μιας άλλης εποχής, ε) η γνωριμία με στοιχεία της ιστορίας της εκπαίδευσης (αίθουσες διδασκαλίας, αριθμός παιδιών ανά τμήμα, χρήση ειδικών εκπαιδευτικών αντικειμένων, όπως ο μαυροπίνακας κ.ά.), στ) η δημιουργία αφηγήσεων για το παρελθόν από τα ίδια τα παιδιά, ζ) η δημιουργία εικαστικών έργων, ποιημάτων, θεατρικών δρώμενων από τα ίδια τα παιδιά με τη βοήθεια των νηπιαγωγών τους.

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Η πορεία των δραστηριοτήτων στηρίχτηκε στη μεθοδολογία της ιστοριογραμμής («Storyline») (Ηλιοπούλου, 2005). Αυτή η μεθοδολογία δεν πρέπει να συγχέεται με τη δημιουργία χρονικών γραμμών (Timelines) και την έννοια του ιστορικού χρόνου που είναι σημαντικά στοιχεία στις ιστορικές αφηγήσεις και στην διδακτική της ιστορίας. Είναι μία μεθοδολογία που μπορεί να αξιοποιηθεί σε όλα τα γνωστικά πεδία και σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Στο πεδίο της ιστορίας και, ειδικά στην προσχολική αγωγή και εκπαίδευση είναι μία χρήσιμη προσέγγιση, επειδή διευκολύνει τα παιδιά στη δημιουργία αφηγήσεων. Η «ιστοριογραμμή» είναι μία διαδικασία διερεύνησης «σκηνών» και «επεισοδίων» ενός θέματος, τοποθέτησής τους σε σειρά και δημιουργίας μιας «ιστορίας» (story) με βάση αυτά τα επεισόδια. Έτσι, δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα από τη βαθμίδα, ακόμη, της προσχολικής εκπαίδευσης να διερευνούν το ιστορικό παρελθόν, τα γεγονότα και τις προηγούμενες αφηγήσεις γι' αυτό και να δημιουργούν τις δικές τους αφηγήσεις και στον/στην εκπαιδευτικό να εισάγει ιστοριογραφικό υλικό (πηγές) με σκοπό την παρατήρηση, τη μελέτη και την ενεργητική, κριτική και αναστοχαστική προσέγγισή τους. Η αφετηρία και η αφορμή της έναρξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, σύμφωνα με τη μεθοδολογία της ιστοριογραμμής, είναι μία ιστορία-ένανσμα (φανταστική ή πραγματική), μία αφήγηση. Στη συνέχεια, τα παιδιά διατυπώνουν ερωτήσεις οι οποίες δημιουργούν μία σειρά, μία γραμμή, μία πορεία δραστηριοτήτων, ώστε στο τέλος τα αρχικά ερωτήματα να απαντηθούν από τα ίδια τα παιδιά και να δημιουργηθεί η τελική αφήγηση. Άλλες μεθοδολογικές προσεγγίσεις που αξιοποιήθηκαν στο πλαίσιο αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν η διδασκαλία διαμέσου της τέχνης (εικαστικές δραστηριότητες, θεατρικό παιχνίδι και θεατροποιημένα δρώμενα), η αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών και της πληροφορικής (χρήση διαδικτύου και πολυμεσικών εφαρμογών στον ηλεκτρονικό υπολογιστή), τεχνικές δημιουργικής γραφής, παρατήρηση, συζήτηση, ανάλυση ιστορικών πηγών (οπτικές πηγές, φωτογραφίες ως ιστορικά ντοκουμέντα, μουσειακά αντικείμενα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης), δημιουργία και αποκωδικοποίηση χρονικών γραμμών. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί συνοπτικά η πορεία δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Πορεία Δραστηριοτήτων

Η ιστορία-αφήγηση που εισήγαγε το παιδιά στο θέμα ήταν το βιβλίο της Άννας Ιακώβου με τίτλο «Το Τενεκεδένιο Σχολείο» (εικονογράφηση Αγγελική Δελεχά, εκδ. Θύρα, 2016), ένα βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας που βοηθάει τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με την ιστορία του Τενεκεδένιου Σχολείου με παραστατικό και παιγνιώδη τρόπο. Μετά από την ανάγνωση και τη συζήτηση του βιβλίου τα παιδιά κατασκεύασαν τους κεντρικούς ήρωες της ιστορίας της Ιακώβου με τενεκεδέκια που έφεραν από το σπίτι τους (καθαρά και ανακυκλώσιμα υλικά) και δραματοποίησαν μέρος της ιστορίας με ρόλους τους τενεκεδένιους ήρωες. Έτσι, η ιστορία έγινε κατανοητή και ήταν δυνατό να περάσουμε στο κύριο μέρος του εκπαιδευτικού μας προγράμματος με τη μέθοδο της «ιστοριογραμμής».

Στη συνέχεια, τα παιδιά διατύπωσαν σχετικές με την προηγούμενη αφήγηση ερωτήσεις με σκοπό να εκφράσουν τις απορίες τους και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις

τους με νέες σχετικά με εκείνη την εποχή και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων και των παιδιών. Οι ερωτήσεις ήταν: «Τι σημαίνει και γιατί υπάρχει;» (το Τενεκεδένιο Σχολείο), «Πώς μάθαιναν γράμματα τα παιδιά του Τενεκεδένιου Σχολείου;», «Πώς το έφτιαξαν;», «Πώς ακούγονταν οι Τενεκέδες;», «Πώς ήταν από μέσα; Είχε ρολοί, παιχνίδια, υπολογιστή;». Για να αναζητηθούν απαντήσεις για τις ερωτήσεις αυτές σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν δραστηριότητες, ώστε με συμμετοχικό και ενεργητικό τρόπο τα παιδιά να διερευνήσουν το θέμα και να καταλήξουν σε λογικά συμπεράσματα που έχουν σχέση με την πραγματική ιστορία του «Τενεκεδένιου Σχολείου».

Η πρώτη ενότητα των δραστηριοτήτων αφορούσε την παρατήρηση και τη μελέτη των ιστορικών πηγών (οπτικών ντοκουμέντων) της εποχής που επιλέχτηκαν από το βιβλίο το «Τενεκεδένιο Σχολείο της Θεσσαλονίκης. Το σχολείο των προσφύγων» (Τζιούτζια, 2002) και έδειχναν σκηνές από το προσφυγικό δράμα (μετακίνηση πληθυσμών, στιγμές από την καθημερινή ζωή στις νέες κατοικίες κ.ά.). Η μελέτη του ιστοριογραφικού υλικού έγινε σε δύο θεματικές ενότητες: α) Μικρασιατική Καταστροφή και β) η Ζωή των Προσφύγων στη Θεσσαλονίκη. Τα παιδιά είδαν, επίσης, οπτικοποιημένο ιστοριογραφικό υλικό που υπάρχει στο διαδίκτυο σχετικό με τις προηγούμενες ενότητες, ομαδοποίησαν τις πληροφορίες αυτές και έδωσαν τις δικές τους απαντήσεις στα αρχικά ερωτήματα. Στη συνέχεια, δημιούργησαν μία χρονική γραμμή για να τοποθετήσουν τα γεγονότα σε μια σειρά. Η γραμμή αυτή έγινε πάνω σε χαρτόνι και μια χρυσή κλωστή ξεκινούσε ανάποδα από το σήμερα με κύρια σημεία στο παρόν το έτος 2019 και προχωρούσε προς τα πίσω στα έτη γέννησης των παιδιών, μέχρι το 1923 και το 1922. Για να αρχίσει η κλωστή το ταξίδι της δημιουργήθηκε ένα ποιηματάκι σαν αυτό που συνηθίζουμε να λέμε στα νηπιαγωγεία πριν από την αφήγηση ιστοριών: «Χρυσή κλωστή δεμένη/στο κουβάρι του χρόνου τυλιγμένη/δωστης κλώτσο να γυρίσει/στο Τενεκεδένιο Σχολείο να μας οδηγήσει».

Μετά τη μελέτη του ιστοριογραφικού υλικού, την αναζήτηση απαντήσεων στις αρχικές ερωτήσεις και τη δημιουργία χρονικής γραμμής ήταν αρκετές οι γνώσεις και οι πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους τα παιδιά για να ετοιμάσουν μία αφήγηση για το «Τενεκεδένιο Σχολείο»: «Το 1922 οι Τούρκοι έδιωξαν τους Έλληνες από τη Σμύρνη. Οι Έλληνες έγιναν πρόσφυγες και προσφυγόπουλα. Μπήκαν στα πλοία. Μαζί τους μπόρεσαν να πάρουν μόνο τα απαραίτητα. Δεν πήραν λεφτά γιατί τα έκαψε η φωτιά. Με τα πλοία έφτασαν στην Ελλάδα, στη Θεσσαλονίκη και στην Τούμπα. Το 1923 ιδρύθηκε το Τενεκεδένιο Σχολείο. Το είχαν φτιάξει με τενεκέδες οι τενεκετζήδες. Ο δάσκαλος μάθαινε γράμματα στα παιδιά και έγραφε στον μαυροπίνακα με κιμωλία. Τα παιδιά μεγάλωσαν καλά δούλεψαν και έφτιαξαν ένα νέο σχολείο με κανονικά υλικά στη θέση του Τενεκεδένιου.»

Μία άλλη ενότητα δραστηριοτήτων ήταν αφιερωμένη στη δημιουργία και την έκφραση. Έτσι, τα παιδιά δημιούργησαν με έναν τενεκέ λαδιού το δικό τους «Τενεκεδένιο Σχολείο». Επικόλλησαν χαρτί πάνω στον τενεκέ, ζωγράρισαν στοιχεία του σχολείου (παράθυρα, το δάσκαλο, τα παιδιά που παίζουν, που σκαρφαλώνουν στη στέγη κ.ά.). Ετοίμασαν κάρτες με ευχές για τα παιδιά που πηγαίνουν σήμερα στο

«Τενεκεδένιο Σχολείο» και ζήτησαν να τα επισκεφτούν για να τους δώσουν τα δώρα τους. Δημιούργησαν ένα τραγούδι για το «Τενεκεδένιο Σχολείο» για να το τραγουδήσουν μαζί με τα παιδιά του. Η μουσική του τραγουδιού ήταν από το γνωστό τραγούδι «Γιούπι-για-για, γιούπι-γιούπι-για». Οι στίχοι του τραγουδιού, βρέθηκαν με τη μέθοδο της δημιουργικής γραφής. Τα παιδιά έλεγαν τις ιδέες τους και η νηπιαγωγός βοηθούσε για να μπουν οι λέξεις στη σειρά και να βρεθεί η ρίμα. Το τραγούδι ήταν: «Γιούπι, για, για, γιούπι, γιούπι για/Το Τενεκεδένιο Σχολείο μια φορά/Είχε τρομερά παιδιά/Είχε δάσκαλο καλό/Που έδωχνε το φόβο μακριά/Γιούπι, για, για, γιούπι, γιούπι για/Ο πετροπόλεμος απαγορευόταν αυστηρά/Ο αέρας σαν φυσούσε/Τους τενεκέδες τους κουνούσε/Μπαμ, μπαμ, μπαμ, μπαμ,/Εκανε τρελά/Γιούπι, για, για, γιούπι, γιούπι, για/Τα παιδιά μεγάλωσαν καλά/Εγιναν σπουδαία και τρανά/Και μαθαίνουμε γι' αυτά/Και περνάμε όλοι μια χαρά!»

Αφού ολοκληρώθηκε ο προηγούμενος κύκλος δραστηριοτήτων στο νηπιαγωγείο επισκεφτήκαμε πρώτα το «Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης» με σκοπό τα παιδιά να γνωρίσουν στοιχεία από την καθημερινή ζωή παιδιών σε άλλες εποχές και μετά το «Τενεκεδένιο Σχολείο». Εκεί τα παιδιά ξεναγήθηκαν από τις νηπιαγωγούς στους χώρους του σχολείου, όπως είναι σήμερα. Και έδωσαν τα δώρα τους στους σημερινούς μαθητές αυτού του σχολείου (το «Τενεκεδένιο Σχολείο» που δημιούργησαν από τον τενεκέ λαδιού και τις κάρτες με τις ευχές). Τους αφηγήθηκαν την πραγματική ιστορία του σχολείου τους και τραγούδησαν όλα μαζί το τραγούδι του στους ρυθμούς του «γιούπι-για-για». Πήραν δώρα από τα παιδιά του «Τενεκεδένιου Σχολείου» και υποσχέθηκαν ότι με την πρώτη ευκαιρία θα συναντηθούν ξανά.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με δραστηριότητες παρουσίασής του στους γονείς του νηπιαγωγείου κατά τη διάρκεια της τελετή λήξης του σχολικού έτους. Η νηπιαγωγός ενημέρωσε τους γονείς για το πρόγραμμα και την πορεία των δραστηριοτήτων και τα παιδιά αφηγήθηκαν την πραγματική ιστορία του και τραγούδησαν το τραγούδι που δημιούργησαν γι' αυτό.

Συμπεράσματα

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα το «Τενεκεδένιο Σχολείο» κινητοποίησε το ενδιαφέρον των παιδιών για το ιστορικό παρελθόν και, μάλιστα, για ένα ζήτημα όπως το προσφυγικό που συνδέεται με την έννοια του ιστορικού τραύματος. Η προσέγγιση του θέματος με τη βοήθεια της μεθοδολογίας της «Ιστοριογραμμής», η διδακτική προσέγγιση διαμέσου του κατάλληλου ιστοριογραφικού υλικού (οπτικά ντοκουμέντα), η δημιουργία αφηγήσεων, εικαστικών έργων, ποιημάτων και τραγουδιών ήταν τα στοιχεία του προγράμματος που δημιούργησαν ένα ευχάριστο παιδαγωγικό κλίμα και κατέληξαν σε μία θετική οπτική των τραυματικών γεγονότων, τονίζοντας την πορεία των ανθρώπων από την καταστροφή των πατρογονικών εστιών σε έναν νέο τόπο στον οποίο ξεπερνούν εμπόδια και δυσκολίες και γράφουν τη δική τους ξεχωριστή ιστορία στον χώρο και το χρόνο.

Ένα από τα ζητούμενα του προγράμματος ήταν τα παιδιά του νηπιαγωγείου στο οποίο εφαρμόστηκε και υποδέχεται παιδιά προσφύγων από τη Μέση Ανατολή να αντιληφθούν ότι το προσφυγικό πρόβλημα είναι παγκόσμιο και διαχρονικό. Η γνωριμία τους με το «Τενεκεδένιο Σχολείο» και όλες οι σχετικές με αυτό δραστηριότητες έδωσαν την ευκαιρία για συγκρίσεις ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν με αποτέλεσμα να κατανοήσουν τα παιδιά διάφορες πλευρές του προσφυγικού δράματος (ελλείψεις βασικών αγαθών, όπως η στέγη, η τροφή, ελλείψεις μορφωτικών αγαθών, όπως τα σχολεία, τα βιβλία στους προσφυγικούς πληθυσμούς, κακουχίες κ.ά.). Έτσι, κατανόησαν περισσότερο τη θέση των προσφύγων συμμαθητών/τριών τους, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ενσυναίσθησή τους και να βοηθήσουν στην ομαλή ένταξη και ενσωμάτωσή τους στο νηπιαγωγείο.

Αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα μπορούσε σε ένα επόμενο στάδιο να μελετηθεί και ερευνητικά ως εκπαιδευτική παρέμβαση ή μελέτη περίπτωσης. Εάν και οδηγεί σε συμπεράσματα που αφορούν ένα τμήμα νηπιαγωγείου και δεν μπορούν να γενικευτούν, ωστόσο, έστω και με αυτόν τον περιορισμό, δίνει τη δυνατότητα να διερευνηθούν ζητήματα όπως η αντιμετώπιση του μετατραυματικού στρες παιδιών προσφύγων, οι αναπαραστάσεις των παιδιών για το προσφυγικό ζήτημα, οι αντιλήψεις των παιδιών για τη θετική αντιμετώπισή του (Dryden-Peterson, 2015; Lerner, 2012; McArdle, & Spina, 2007; Prag, & Vogel, 2013; Prior, & Niesz, 2013; Ssenyonga, & Owens, & Olema, 2013; Stekalova, & Hoot, 2008). Σε κάθε περίπτωση είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που συνδέει την τοπική ιστορία με ένα οικουμενικό και τραυματικό ζήτημα, όπως το προσφυγικό που αφορά όλους τους ανθρώπους του σύγχρονου κόσμου και με κατάλληλο τρόπο μπορεί να εφαρμοστεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου.

Βιβλιογραφία

Cauvin, T. (2016). *Public History. A Textbook of Practice*. New York and London: Routledge.

Dryden-Peterson, S. (2015). *The Educational Experiences of Refugee Children in Countries of First Asylum*. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Eyerman, R. (2013). Social theory and trauma. *Acta Sociologica*, 56(1), 41-53.

Groot, De J. (2016). *Consuming History. Historians and heritage in contemporary popular culture*. London and New York: Routledge.

Hayden, D. (1997). *The power of place: Urban landscapes as public history*. Cambridge: MIT Press.

Ηλιοπούλου, Ι. (2005). *Ιστοριογραμμή. Storyline*. Αθήνα: Ελάτη.

Hurley, A. (2010). *Beyond Preservation. Using Public History to Revitalize Inner Cities*. Philadelphia: Temple University Press.

- Ιακώβου, Α. (2016). *Το Τενεκεδένιο Σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Θύρα.
- Κόκκινος, Γ., & Λεμονίδου, Ε., & Αγτζίδης, Β. (2010). *Το τραύμα και οι πολιτικές της μνήμης. Ενδεικτικές όψεις των συμβολικών πολέμων για την Ιστορία και τη Μνήμη*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- LaCapra, D. (1999). Trauma, Absence, Loss. *Critical Inquiry*, 25(4), 696-727.
- McArdle, F.A. & Spina, N.J. (2007). Children of refugee families as artists: bridging the past, present and future. *Australian Journal of Early Childhood*, 32(4), 50-53.
- Μπιρμπίλη, Μ. et al, (2014). *Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: ΙΕΠ και Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Lerner, A. (2012). The Educational Resettlement of Refugee Children. Examining Several Theoretical Approaches. *Multicultural Education*, 20(1), 9-14.
- Παληκίδης, Α. (2010). Διδακτική της Τοπικής Ιστορίας. Στο Ρουδομέτωφ, Ν. (επιμ.), *Στοιχεία Τοπικής Ιστορίας του Νομού Καβάλας*, 13-52. Καβάλα: Πρακτικά Σεμιναρίου Τοπικής Ιστορίας.
- Prag, H. & Vogel, G. (2013). Therapeutic photography: fostering posttraumatic growth in Shan adolescent refugees in northern Thailand. *Fostering posttraumatic growth with therapeutic photography Intervention*, 11(1), 37-51.
- Prior, M. & Niesz, T. (2013). Refugee Children's Adaptation to American Early Childhood Classrooms: A Narrative Inquiry. *The Qualitative Report*, 18(20), 1-17.
- Radstone, S. (2007). Trauma Theory: Contexts, Politics, Ethics. *Paragraph*, 30(1), 9-29.
- Ρεπούση, Μ. (2000). Τοπικές Ιστορίες. Από το γενικό παρελθόν στο παρελθόν του τόπου, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τεύχος 112, 97-108.
- Ssenyonga, J. & Owens, V. & Olema, K. (2013). Posttraumatic Growth, Resilience, and Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) Among Refugees. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 2013, (82), 144-148.
- Stekalova, E. & Hoot, J. (2008). What Is Special about Special Needs of Refugee Children? *Multicultural Education*, 16(1), 21-24.
- Τζιούτζια, Ε. (2002). *Το Τενεκεδένιο Σχολείο της Θεσσαλονίκης. Το σχολείο των προσφύγων*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης.

ΦΕΚ 304/τ. β/13-03-03

Διαδίκτυο: Φωτογραφίες με τα έργα των παιδιών και εκπαιδευτικό υλικό:
<https://docs.google.com/document/d/1CtbGx17e-nDxZNPQwojKiIg4LDgY8E9Z-q86v-TYyhg/edit>